

Crida pels que criden

Pregó per al Dia Internacional de l'Art

Plaça del Pou rodó, Girona, divendres, 13 d'abril de 2018

Pere Parramon

Paraules clau: pregó | ventríloc | entusiasme | ermàs | crida | felicitat | cultura

Pregó [← castellà *pregón* ← llatí (ll.) *præco*, *-ōnis* (“nunci, el qui fa una crida”)]¹

M'agrada saber d'on vénen les paraules, perquè l'etimologia és com una mena de silenci que en sosté el seu so, la seva música, la seva forma particular d'electricar l'aire. Així, quan l'organització del Dia Internacional de l'Art em va honorar amb aquest regal singularíssim d'estar avui davant de tots vosaltres adreçant-vos unes paraules per encetar plegats la celebració, el primer que vaig fer va ser consultar l'origen de “pregó”, el mot que defineix això que se'm proposava. I vaig adonar-me de seguida que, tot derivant del llatí *præco-præcōnis*, que al·ludeix al nunci, a l'herald, el que tocava avui seria fer una crida.

Ventríloc [← ll. *ventrilōquus* ← ll. *venter* (“ventre”) i ll. *loqui* (“parlar”)]

Paral·lelament, però, perquè les idees mai no se'm presenten soles –amablement clares i ordenades–, sinó que ho fan en forma de manyocs espessos –desafiadorament densos i caòtics–, juntament amb aquesta etimologia se'm feia paradoxalment audible un dels crits més secs i muts de la història de l'art contemporani: aquell que l'artista suís –nacionalitzat alemany– Paul Klee va presentar en forma d'aquarel·la el 1923: *Ventríloc i pregoner a l'ermàs*,² es titula. Klee hi mostra una figura solitària que dins del seu ventre transparent porta tot d'éssers dibuixats talment com si es tractés una de les anomenades “pintures de raigs X” dels aborígens australians. Cadascuna d'aquestes bestioles, que

¹ Les etimologies en negreta són adaptacions, entre d'altres fonts, de les entrades corresponents del Gran Diccionari de la Llengua Catalana (GDLC) en línia del Grup Enciclopèdia Catalana [consultat entre el març i l'abril de 2018].

² En l'alemany original *Bauchredner und Rufer im Moor* (The Metropolitan Museum of Art, Nova York).

tenen quelcom de bestiari medieval i quelcom de bestiesa teratològica, alcen les seves veus des de la profunditat cavernosa de la còrpora que les embolcalla, com el Patufet quan cridava allò de «Sóc a la panxa del bou, / que no hi neva ni hi plou!»³. El personatge de Klee té els llavis serrats –la boca és un simple traç horitzontal, fi, curt, sever–, de manera que si, com diu el títol, és un pregoner, resulta obvi que les veus han de venir del seu interior, fent avinent l'altra part del títol, la del ventríloc. De fet, etimològicament, “ventríloc” prové del llatí *ventrilòquus*, la unió dels mots *venter* i *loqui*, “ventre” i “parlar”, respectivament. Parlar des del ventre, doncs. Se us acudeix res més literalment “entranyable”? I se us acudeix res més literalment “visceral”?

Entusiasme [← grec (gr.) *enthousiasmós* (“èxtasi”) ← gr. *enthousiázo* (“ser inspirat per la divinitat”) ← gr. *énthous* (“inspirat pels déus”) ← gr. *theós* (“déu”)]

I qui són totes aquestes figuretes dins del personatge de Klee? Inspirat per aquesta obra, Gibson Fay-LeBlanc, al poema “Ventríloc a l'ermàs”, sentència: «... Els seus llavis / s'estellen. El seu pit retruny. / El seu cor no és el seu»⁴. El seu cor és seu, i a l'hora no ho és, és clar. Per mi és evident que en aquesta obra de Klee es representa aquella especial exaltació que els nostres rebesavis grecs, sempre tan aguts a l'hora d'intentar donar forma al caos, anomenaven “entusiasme” i associaven als artistes, als vidents i als enamorats. El mot “entusiasme” conté la preposició *en* i el substantiu *theós*, unió que en grec vindria a significar tenir literalment el déu a dins. Es tracta, per tant, d'una possessió divina: imagineu la nena de la pel·lícula *L'exorcista* (*The Exorcist*, William Friedkin, 1973), però sense vòmits verds. O no cal que imagineu res, voleu amb les paraules amb què Josefa Tolrà, l'artista, la mèdium, la dona, connecta els moviments de les seves mans i el que és a dalt: «Sóc com una papallona i amb les meves ales vaig a l'estrella Mart sentint-me fràgil però també forta»⁵.

³ Segons la versió recollida per Joan Amades, «A la panxa del bou / on no neva ni plou», a *Folklore de Catalunya: Rondallística* (Barcelona: Editorial Selecta, 1950).

⁴ «... His lips / splinter. / His chest clatters. / His heart is not his own.» Gibson Fay-LeBlanc, “Ventriloquist on the Moor”, a *Death of a Ventriloquist* (Denton: University of North Texas Press, 2012).

⁵ «Soy como una mariposa y con mis alas voy a la estrella Marte sintiéndome frágil pero también fuerte» [sic]. Citada a: Pilar Bonet, “Josefa Tolrà, mèdium i artista”, a *Josefa Tolrà, mèdium i artista* (catàleg de l'exposició, Mataró: ACM i Ajuntament de Mataró, 2014).

Ara bé, la polisèmia de l'art –polisèmia que no s'ha de confondre amb el “tot s'hi val” amb el qual s'esgargamellen algunes i alguns– ens permet altres aproximacions, potser més prosaiques i més profanes, però igualment extraordinàries. D'entre totes, us en proposo una: i si aquests animalons que floten dins del ventríloc fóssim tots nosaltres? O part de les nostres tribulacions, pors, il·lusions i expectatives? És a dir, i si aquets éssers tan estranys, tan inclassificables, que poden semblar ocellots primigenis, però també amebes microscòpiques, i alhora màquines retrofuturistes, o fins i tot flors de paradisos astrals, en realitat són tot allò que ens fa humans?

Ermàs [← català (cat.) erm ← ll. tardà *ĕremus* ← gr. *érēmos* (“desert, deshabitat”)]

Aquest ventríloc i pregoner de Paul Klee és un artista, per tant. I recordem que es troba a l'ermàs, un lloc solitari que quan era la paraula grega *érēmos* ja s'estenia “deserta” i “deshabitada”. Així doncs, ens explica aquesta aquarel·la de l'època d'entreguerres, que l'artista alça la veu –una, moltes, pròpia, aliena, profana, sagrada o tot alhora, tant se val–; que fins i tot amb la boca tancada, alça la veu com a ventríloc; que fins i tot al desert, alça la veu com a pregoner. Per què unes paraules, uns sons, una música que no sap del cert si algú arribarà a escoltar? Potser perquè està en la seva naturalesa, potser perquè no té cap altre remei, potser perquè no pot fer res per evitar el seu compromís. El seu compromís amb la realitat, amb el món, amb les persones. Al poema “Propietats de la pena”, Vicent Andrés Estellés li etziba al poeta: «No t'han parit per a dormir: / et pariren per a vetllar / en la llarga nit del teu poble»⁶.

Crida [← cat. cridar ← ll. vulgar *crītare* ← ll. clàssic *quīrītare* ← *quirite* (“cridar auxili als ciutadans”)]

No es fa el pregó des del púlpit, però quan es parla d'art cal una certa solemnitat; tampoc no es fa el pregó des dels peus de la taula del senyor, però quan es parla d'art

⁶ Vicent Andrés Estellés, “Propietats de la pena”, a *Llibre de meravelles* (València: Tres i Quatre, 1971).

també cal un cert to bufonesc. Parlo, doncs, entre la prèdica i l'escarni, i en cap cas cercant aquell punt mig aristotèlic tantes vegades invocat com gairebé sempre mal entès, perquè l'art fuig de la tebior del mig que a tots acontenta, perquè l'art sempre transita els extrems, s'hi acosta i se'n separa amb arítmia dolorosa. Perquè l'art és compromís. Perquè l'artista s'atreveix. Els artistes vigilen i, descontents de mena – alguns viuen aquest descontentament amb tristor, d'altres amb alegria, i d'altres, senzillament, sense ser-ne conscients–, alcen una veu transformadora. Criden, del llatí *quirite*, “cridar auxili als ciutadans”; no a qualssevol, sinó als ciutadans, heus aquí la dimensió cívica continguda en l'etimologia de la crida que encara arrossegueu amb ells els artistes com aquest *Ventríloc i pregoner a l'ermàs*.

Per això els necessitem. Perquè no només critiquen –instal·lats en la comoditat de la simple queixa–, sinó que ofereixen alternativa –inquiets en el perill de continuar avançant–. Els necessitem, als artistes, però també els hem de protegir. Quin poble deixa sols els seus guardians? Quin poble no els acosta menjar i beure en la nit, en la llarga nit a què fa referència Vicent Andrés Estellés? Només un poble malalt d'arrogància i entotsolat en la seva ignorància. Volem ser aquest poble? No? Doncs perquè no omplim els museus, els teatres, els cinemes i els auditoris? Per què no deixem sense existències les galeries d'art, les llibreries i les botigues de música? Per què? Perquè no hi ha diners? No em feu riure. Perquè no hi ha temps? No em feu plorar. És que això no va de tot allò que ens agrada tant mesurar, no va ni de cèntims ni d'hores, sinó d'acceptar la invitació a sentir, a pensar, a decidir, és a dir, a recordar, respectar i celebrar el millor de ser persones. Deixem-nos estar d'excuses i fem el fotut favor de ser el poble que diguem que som i acostem-nos de nou als artistes. Ells no han deixat mai d'atendre al seu compromís, ells han continuat alçant la veu, fins i tot amb la boca tancada, fins i tot al desert. Paul Klee va morir a l'exili, titllat de degenerat pel seu poble d'acollida, però mai no va de deixar de dir allò que havia de ser sentit.

Feliç [← ll. *felix*, *-īcis* (“fecund”)]; **cultura** [← ll. *cōlĕre* (“conrear, retre culte”)]

Un poble “fèrtil”, “productiu”, “afortunat” és el que en llatí haguessin adjectivat com a *felix*, d'aquí que en català diguem “feliç”. I feliç és –o realment vol ser-ho– el poble que

fa tot el possible per rescatar de l'ermàs al *Ventríloc i pregoner* que Klee va dibuixar i acolorir amb serenor i dignitat, com feliç seria el poble que cultiva el fred i desèrtic bruguerar per convertir-lo en un jardí –recordem que els mots “cultivar” (la terra) i “cultura” (en el sentit de producció humana) comparteixen arrel en el llatí *cōlĕre*–. Així, tot i que semblaria que he d'acabar aquest pregó dedicat als nostres ventrílocs i pregoners –aquesta humil i alhora ferma crida pels que criden– amb un “feliç dia de l'art”, em temo que no ho podré fer. Tenim tanta feina per davant que m'estimo més d'acabar amb un “feliç cap de setmana de l'art”, i amb un “feliç setmana de l'art”, i amb un “feliç mes de l'art”, i amb un “feliç any de l'art”, i amb un “feliç vida de l'art” per estar sempre, sempre, sempre al costat de l'art i dels artistes! Moltes gràcies!